

Gerda Torborg Maria Tottie, 1905–1999 skrev någon gång ner ”Minnen ur Gerdas liv, nedtecknade lite då och då, lite hipp som happ”. Gerda blev döpt efter sin farmor Gerda Torborg Maria Willers. ”Gerda den äldre” (1846-1905), var född Zetterberg som dotter till ”Lidingökungen” Janne Zetterberg och alltså syster till Harald Zetterberg på Sticklinge gård. På Sticklinge gårds ägor låg många sommarhus som Harald Zetterberg hyrde ut, ofta till släktingar och bekantas. ”Gerda den äldres” son Einar var en av sommargästerna och där tillbringa ”Gerda den yngre somrarna tillsammans med storebror Gunnar och lillebror Uno.

”Gerda den yngres” berättelse som somrarna på Lidingö har tagits till vara av hennes sondotter, Malin Ledebur, som i sin tur överlämnat dem till Hembygdsföreningen.

Somrarna på Remidal

Jag föddes i Stockholm på Storgatan 29 men döptes på föräldrarnas sommarnöje Remidal (närmaste brygga Tyktorp, norra Lidingön). Min pappa dyrkade sin mor som dog några månader innan jag föddes och jag fick namn efter henne.

Lidingö blev mina sommars paradiset och därifrån har jag mina första barndomsminnen. I de flesta villorna runt omkring bodde det släktingar eller deras bekanta, så vi barn visste vilka de var och kände oss säkert ganska trygga. På Stora Marietorp bodde en far med sin vuxna dotter. De hette Bratt. Han hade vitt hår och polisonger vilket fascinerade mig. Vad han hette minns jag inte, men hon hette Lisa och var en mycket älskvärd dam. Vad huset beträffar hade det en underbar anordning – ett talrör från övre våningen till nedre. Fantastiskt!

Nedanför Bratts bodde i ett synnerligen enkelt hus familjen Westberg. De hade många barn, men bara ett rum och kök. På övre botten fanns rummet, på nedre botten fanns köket som användes som tvättstuga. Fru Westberg åtog sig tvätt från sommargästerna runt omkring. Vattenången steg upp till sovrummet, som nästan alltid måste varit fyllt av fukt, antagligen en god miljö för tuberkulosen, som fanns i familjen. Undan för undan dog den ena efter den andra men jag tror att någon överlevde. Nu för tiden skulle de väl knappast behövt ha det så svårt, men då kallades socialvården för fattigvård och ansågs förnedrande.

Herr Westberg var stenhuggare och då och då, efter den långa arbetsdagen, kom han hem till oss och högg ved – antagligen gjorde han samma tjänst åt flera andra.

Jag tyckte om den där familjen och brukade leka med den äldsta pojken, Melker. Jag minns att vi en gång sutto på en äng och byggde en kyrka av lera. När den var färdig tyckte vi att den allt var för liten för att Gud skulle få rum i den, så vi knådade mer lera och gjorde en fåtölj utanför åt Gud att sitta i.

Mellan Westbergs hus och Remidal låg alldeles nere vid sjön en liten villa, Lilla Marietorp. Den måste varit till uthyrning, ty där bodde olika familjer. Ett par minns jag, Carl Lindberg¹ och hans underbart vackra maka Märta – några barn minns jag inte, så de voro väl inte födda ännu. Jag såg upp till Carl Lindberg som var officer vid flottan och så stilig. Jag minns hur han en dag hade ärende till Remidal och mötte mig. Han lade handen på min axel och märkte då att jag var dyblöt. Jag hade just haft en kontrovers med min äldre bror och han hade öst vatten över mig. Carl Lindberg hörde sig för och visade sitt deltagande. Jag var helt lycklig däröver – över att bli uppmärksamman av denne underbara man. Hans vackra fru dog i ganska unga år, efterlämnande två söner om jag minns rätt. Han gifte om sig med någon, som familjen tyckte, ”förfärlig kvinna”.

¹ Kusin till min mamma, bror till Agnes Willers som var gift med pappas bror Hjalmar.

Mycket om honom hörde jag väl inte sedan, men ett och annat uppsnappades bl.a. att han förskingrade sin systers (min fasters) fädernearv och jag minns att pappa hade ett stormigt telefonsamtal med honom, där pappa röt åt honom att han inte hade någon aktning för en person, som satt sin son på Hall (uppfostringsanstalt).

Sedan bodde där en doktor Ploman med sin fru som var tandläkare och sin lille son som var en dag yngre än min lillasyster Eva. Så små barn intresserade mig inte, dessutom var det besvärligt att mödrarna, när de voro tillsammans, ideligen skickade mig ömsom till Remidal och ömsom till Lilla Marietorp efter torra ombyten åt babybarnen.

På andra sidan om Westbergs (dvs. åt det håll där vägen leder mot Islinge) bodde ett äkta par, som inte hade några barn. Dom tyckte jag inte om ty frun var kritisk mot barnen Westberg. Dessutom skvallrade hon för vår farfar att min bror Gunnar skjutit hennes älsklingsekorre och då fick Gunnar en skopa ovet av honom.

Lite längre fram på en höjd, just ovanför Tyringe brygga, låg Villa Granbacken. Där bodde min farmors, i mina ögon mycket gamla, syster kallad Stora Nanna och hennes likaledes gamla dotter kallad Lilla Nanna. Det där tyckte jag var alldeles fel, för Stora Nanna var liten till växten och Lilla Nanna var stor till formatet.

På Granbacken hade de en märklig anordning – en vinsch, som på en stålvajer kunde sända en hink ända ner till sjön (Värtan) där den plumsade i och fylldes med sjövattnen. Sedan vinschades den upp till Granbacken igen. Eftersom vägförande riskerade att få hinken i huvudet på dess ner- eller uppfärd brukade den, som officierade vid veven däruppe, stå och ropa: Se upp! Se upp!

När jag tänker tillbaka på den tiden, så hade vi nog alla släktingar den känslan att Lidingö var vårt och att vi därför kunde göra lite vad som helst – vad vi ville. Alla släktingar, dvs. de vuxna, voro ju delägare i Hersby bolag, som ägde stor del av norra Lidingö. Det sades att Stora Nanna *snusade* – bara det var väl ett beteende som inte vem som helst kunde tillåta sig!

Ett litet stycke närmare sta'n var den stor tomt bebyggd med två villor, en mindre nere vid stranden och en större med torn högre upp. I den senare bodde doktor Sundberg med maka och en son och två döttrar, Stig, Greta och Saga. Greta och Saga voro mina lekkamrater, men lustigt nog bara på somrarna fast vi bodde ganska nära varandra i Stockholm på vintrarna. De hade en fin lekstuga på en höjd på andra sidan vägen, så de måtte ha haft en enorm tomt.

Vi brukade söka efter döda djur, skalbaggar o.dyl. (jag tror nog att vi ibland hjälpte dem på traven med dödandet om det var brist på "lik"). Sedan begravde vi dem och läste begravningsritualen ur psalmboken varefter vi satte ett kors på graven. Doktor Sundberg hade sagt att vi inte fick måla korsen svarta, så vi målade dem mörkblå.

I allmänhet var vi väl ganska snälla, men inte alltid. Vi tillät oss att vara rätt lea mot Sundbergs städerskas lille son. Honom plågade vi rätt mycket, jag kan inte alls begripa varför. Och så tyckte vi att det var mycket roligt att skräna, så att nedre villans baby började skrika i sin vagn, för då blev barnjungfrun så arg och det var skojigt. Vi brukade väcka den genom att illsjunga följande: "Min far har tre brokiga grisar – en blå, en grå och en som han inte visar". Om och om igen gastade vi den visan.

Doktor Sundberg var snäll. När jag en gång fördes till honom efter att ha fallit ur hängmattan och slagit ansiktet så illa att jag knappt kunde öppna munnen pillade han i mig små lakritskarameller för att trösta. Doktorinnan Sundberg var nog också snäll, men inte så tillgänglig – verkade "Grande Dame" – dvs. enligt min uppfattning var hon "lite mallig".

De hade en svart mellanpudel, Murre kallad. Den hunden var synnerligen läraktig. Han kunde ligga "död" på befallning, gå på två ben och agera "kund" när vi lekte affär m.m. Han brukade följa med när Greta och Sara kommo till Remidal. Vid dessa besök kokade vi ibland knäck i lekstugan. Det var roligt ända tills knäcken var kokad och fördelad, då det hände att flickorna Sundberg plötsligt funno att de hade rasande bråttom hem, och där stod jag med hela den kladdiga disken.

Städningen i lekstugan gav ibland bekymmer som t.ex. en gång när jag vägrade städa, därför att jag tyckte att broder Gunnar stökat till – då fick jag en rungande örfil av pappa. Aga var ingalunda förbjuden på den tiden. Jag vet inte om jag var besvärligare än mina syskon, men jag var absolut den som agades flitigast. Det var inte smärtan som plågade mig mest, utan förnedringen. Det var väl mest min pappa som exekverade bestraffningen, men jag hade då liksom alltjämt den uppfattningen att mamma var tillskyndare av den. Jag måtte gått henne på nerverna och det rådde kanske ingen av oss för.

I allmänhet hade vi trevliga somrar. Mamma, som för det mesta hade lätt att oroa sig, tycks inte haft något emot att vi strövade ganska vida omkring – jag antar att vi voro disciplinerade att passa måltiderna, och då var ju bortavaron tidsmässigt begränsad. Vi bodde på ett berg som sluttade ganska brant ner mot vattnet och jag minns att "jungfrurna" (så kallades hemassistenterna på den tiden) skrämde mig för "farliga hålet" och en gång pekade de på något som låg och flöt i vattnet och sa: "Ser Gerda! Där är näcken!"

När jag blev lite äldre så var jag inte alls rädd för det farliga hålet längre, utan hade stor fröjd att ta mig ner till vattnet och se på spiggen, som hade sitt bo på ett grunt ställe. Det var nog gjort av sjögräs och såg ut som en liten muff. Hanen lyste grann i många färger. Honan lade sin rom i "muffen" varefter den befruktades av hanen.

Någon måste ha berättat om sammanhanget för mig, kanske var det min morfar. Honom kunde man fråga om *allt* och alltid få kunniga svar. (Morfar, riksbibliotekarien Erik Dahlgren, son till "Fredrik på Ransäter", författaren till skådespelet "Värmlänningarna" och en hel del visor bl.a. "O jänta o ja" som han också tonsatte).

Mina lekkamrater och jag intresserade oss ganska mycket för allehanda småkryp. En gång hittade vi en grå figur, som nog såg lite (?) ut. Vi frågade doktor Sundberg. "En gråsugga", sa han. Det berättade jag för morfar när jag visade den för honom. "Det var dåligt av doktor Sundberg", sa morfar, "ty det är en trollsländelarv". Och det var det också.

Jag har aldrig i mitt vuxna liv, annorstädes än på Lidingö, sett en ekoxe, den där stora skalbaggen med en käft som i förhållande till insektens längd var enorm. Dvs. det gällde hanen, honan var betydligt anspråkslösare till sitt utseende som så ofta bland djuren.

På vägen, som ledde ut till badhuset fanns det huggormar – o, fasa! Jag minns bestämt att jag en gång såg en, som hade ett gult zickzackband på ryggen – inte ett svart som var det vanliga. Fortfarande är jag fascinerad av ormar på ett skräckfyllt sätt.

Att leka "handelsbod" var också roligt även om vi inte gjorde det så ofta. Det var inte så lätt att få ihop material. Numera ser jag aldrig några barn som leker "affär" – snabbköpen är väl inte inspirerande.

När jag var 15 år bodde vi en sommar på Idskär, som var en ö inte så långt från Kanholmsfjärden. Där brukade vi ro till en handelsbod där det fanns *allt*: specerier, godis, korv, sill m.m. Allehanda redskap – stövlar hängde i taket. Antingen blev man betjänad av handelsmannen själv eller av en liten gumma – antingen en anställd hjälp, en vad vi nu kallar "sambo" eller kanske rent av hans fru, det vet jag inte.

i